

De danske SS-frivillige

Mandskabsvogn fra Division Nordland i Berlin, april 1945

Af Hassan F. Mansor 3.b

Indholdsfortegnelse

<i>Indholdsfortegnelse</i>	1
<i>Indledning</i>	3
<i>Situationen i Europa og Danmark op til 2. verdenskrig</i>	4
Hitlers magtovertagelse i Tyskland	4
Waffen-SS bliver til	5
Danmarks situation i 30'erne	6
Besættelsen af Danmark	7
<i>Danskerne i Waffen-SS</i>	9
<i>Efterspillet</i>	10
Fra fronten til fængslet	12
Retssagerne	13
<i>Konklusion</i>	16
<i>Notehenvisninger</i>	17
<i>Litteraturliste</i>	18

Læsevejledning: Opgavens struktur kan ses ud fra indholdsfortegnelsen og alle kildehenvisninger er markeret med en fodnote. Disse henviser til notehenvisninger bagerst i opgaven.

Indledning

Det er tankevækkende at begivenheder, der fandt sted for mere end 60 år siden, stadig kan vække mange stærke følelser hos folk. I Danmark er en af de vigtigste spørgsmål netop, hvordan samarbejdspolitikken blev ført ud i livet under den tyske besættelse af Danmark. Regeringen opfordrede dengang hele landet til at samarbejde med tyskerne, og var selv hovedkraften bag adskillige initiativer, deriblandt at danskere blev sendt til tysk arbejdstjeneste i Tyskland, hvor der var stor mangel på arbejdskraft. Efterhånden blev grænserne mere flydende og gik over i decideret samarbejde med besættelsesmagten, hvor det for mange virkede helt acceptabelt at kunne melde sig til tysk krigstjeneste under det tyske Waffen-SS. Dette var noget som regeringen også bifaldt og støttede, helt håndgribeligt ved at oprette Frikorps Danmark som var en dansk enhed der skulle kæmpe for tyskerne på Østfronten.

Efter krigen foregik der dog en kovending og mange af disse tidligere soldater, der havde kæmpet for tyskerne blev nu retsforfulgt af regeringen, ved hjælp af love med tilbagevirkende kraft, og det har lige siden været et emne for stor diskussion om hvorvidt disse SS-frivillige blev behandlet retfærdigt af regeringen, eller om de blot blev ofret for politikernes skyld, der ellers selv havde været de største fortalere for samarbejdspolitikken under besættelsen.

I denne opgave vil jeg forsøge at gøre rede for hvilke forudsætninger, der i sidste ende ledte til oprettelsen af Frikorps Danmark, både i Europa og i Danmark. Derudover vil der blive kigget nærmere på hvem disse SS-soldater var, deres motiver for indmeldelse til fremmed krigstjeneste, samt hvordan de blev behandlet efter krigen under retssagerne og deres egne meninger derom.

Situationen i Europa og Danmark op til 2. verdenskrig

Starten af 30'erne var stærkt præget af det amerikanske børskrak, og den efterfølgende Store Depression ramte hårdt og bredt i både USA og Europa, og medførte meget ustabile forhold på arbejdsmarkedet samt stor arbejdsløshed. En yderligere konsekvens af denne "Sorte Tirsdag"¹ var at den ubehagelige bagside af den liberalistiske verdensøkonomi blev udstillet til åbent skue og bragte demokratiets værdier og evne til at klare kriser i miskredit.²

Befolkningerne i de europæiske nationer følte sig svigtede af staten, der havde fejlet i sin opgave med at sørge for samfundet og i den tid med bitterhed og frygt der fulgte, ledte mange efter alternative styreformer der kunne bringe økonomien på rette fode igen. Dette gjaldt for samtlige samfundslag, både de intellektuelle, overklassen og lønarbejderne. Til dette formål stod to totalitære systemer og ideologier klar med åbne arme til at tage imod dem: Fascismen og kommunismen. Begge ville med tiden føre til næsten ubeskrivelig ødelæggelse og sende millioner af mennesker i døden, men i starten af 30'erne var i hvert fald fascismen nogenlunde stueren. Det var umuligt at kunne forudse hvordan den ville udvikle sig i løbet af 2. verdenskrig, især for den gennemsnitlige borger.

Med hensyn til kommunismen valgte mange at lukke øjnene for de forfærdelige overgreb på befolkningen der foregik i Sovjetunionen, fordi de var fascinerede af kommunismens ideer om en ny samfundsorden. Virkeligheden var dog at Stalin foretog udrensninger af politiske og militære modstandere og sendte utallige i fangenskab og døden i hans talløse Gulag-lejre i Sovjetunionen. Tvangskollektiviseringen af landbruget kostede op til 10 millioner mennesker livet i Ukraine alene. Antallet af døde i Sovjetunionen kan man kun gisne om for tallene er aldrig blevet offentliggjorte.³

Hitlers magtovertagelse i Tyskland

Det store børskrak og Weimarrepublikkens nedbrud førte i Tyskland til stor nød for befolkningen, hvor arbejdsløshed og inflation fejede over landet og medførte ruin og fattigdom. Situationen i Tyskland var endnu værre end i andre vesteuropæiske nationer da landet var tynget af store krigserstatningskrav fra 1. verdenskrig, som del af Versailles-traktaten. Denne udhulede den tyske økonomi og var desuden en stor ydmygelse for befolkningen. Ganske som i andre europæiske lande længtes folket efter en stærk ledelse der kunne genoprette de økonomiske og politiske forhold og genoprette landets ære. NSDAP⁴ med Adolf Hitler som leder var villige til at opfylde dette ønske og

opnåede at få flertal i den tyske Rigsdag efter Weimarrepublikkens fald. Efter flere valgsejre blev Hitler udnævnt til rigskansler for en NSDAP-regering i 1933 og efter rigspræsident Hindenburgs død i 1934 blev han udnævnt til Fører og rigskansler med absolut magt over Tyskland (dog uden nogensinde at have haft flertallet af de tyske vælgere bag sig).⁵ NSDAP's politik udført i praksis var lig med en nationalistisk og racistisk form for fascisme, der efterhånden kom til at gennemsyre hele samfundet. Det mest åbenlyse resultat af Hitlers politik og reformation af Tyskland var dog en dramatisk faldende arbejdsløshed, en komplet genopbygning af infrastrukturen bl.a. med nye motorveje, jernbaner, dæmninger og genetableringen af en velfungerende økonomi og industri der førte til at Tyskland igen besad førertrøjen i Europa. Kombineret med mange initiativer til at fremme folkesundheden på alle punkter og en øget fokus på familien blev Adolf Hitler og hans parti meget hurtigt populært i Tyskland.⁶

I takt med denne genopbygning af samfundet fandt noget lignende sted med Tysklands væbnede styrker. Under Versailles-traktatens betingelser måtte hæren kun bestå af højst 100.000 soldater uden nogen former for tungt artilleri eller panserstyrker, intet luftvåben og en meget begrænset flåde uden ubåde.⁷ Dette forsvar var helt utilstrækkeligt for at kunne forsvare landet mod militære trusler. Dette faktum, at landets forsvar kun var en skygge af hvad det havde været i Tysklands velmagtsdage som førende supermagt under Kejserriget, var dybt ydmygende for både militæret og civilbefolkningen. Hitler startede efter sin magtovertagelse en gennemgribende genopbygning og reformation af de væbnede styrker. Hæren, flåden og luftvåbnet blev samlet under ét, det såkaldte "Wehrmacht" og de ville alle snart omdannes til at blive den mest formidable militærstyrke på det europæiske kontinent. Et af denne styrkes højdepunkter kom til at blive angrebet på Sovjetunionen (1941), som i dag ikke blot huskes som verdens hidtil største sammenstød mellem to hære, men også et sammenstød mellem to store totalitære og brutale ideologier.⁸

Waffen-SS bliver til

SS⁹ blev dannet i sommeren 1925 og var oprindeligt bestemt til at være en vagt enhed, der skulle beskytte Hitler og de andre spidser i NSDAP ved partimøderne.¹⁰ Den egentlige beskyttelsesrolle havde SA¹¹, bedre kendt som Hitlers brunskjorter/stormtropper, men disse viste sig at være vanskelige at kontrollere efter magtovertagelsen, og efter en hurtig udrensning blandt SA-ledelsen¹² overtog det fuldstændige loyale SS nu rollen som nazistpartiets beskyttere.

Denne organisation voksede sig større og større under ledelsen af Heinrich Himmler igennem 30'erne og efterhånden blev det delt op to dele. Allgemeine-SS¹³, der var den almene og ikke-militære del af SS som talte en kvart million mand¹⁴, og den militære del af organisationen der gik under navnet Waffen-SS.¹⁵ Denne del af SS gik så at sige tilbage til rødderne og fokuserede i starten hovedsageligt på vagtjeneste og eskortering af nazispidserne.

Samtlige medlemmer af Waffen-SS var nøje udvalgte for deres fysiske og psykiske kvaliteter. Udover at de skulle i utrolig god form og kondition, samt arisk af race, så skulle de ligeledes være skolede i den nazistiske ideologi og være overbeviste nazister, der om nødvendigt ville ofre deres liv for Føreren i deres forsvar af landet imod interne og eksterne fjender. Dette blev yderligere understreget af deres ed til Hitler, hvor de sværgede ham evig troskab og loyalitet. Denne kombination af ideologisk skoling, streng disciplin og undervisning i de mest moderne kamptaktikker ville eventuelt resultere i oprettelsen af et af de mest effektive kamptropper nogensinde set i verdenshistorien. Først skulle Waffen-SS dog kæmpe med mere jordnære problemer. Grundet de meget strenge sessionskrav¹⁶ og et meget anstrengt forhold til den regulære hær, som helst ville beholde alle de kommende rekrutter selv, gik hvervningen til Waffen-SS sløvt. Himmler begyndte derfor at overveje rekruttering fra andre nordiske og storgermanske lande, såsom Holland, Sverige, Norge, Belgien og ikke mindst Danmark (i starten hovedsageligt blandt det tyske mindretal i Slesvig-Holstein).¹⁷

Ved starten af 2. verdenskrig bestod Waffen-SS af omkring 20.000 mand, et støt stigende tal i takt med at flere lande blev besat af Tyskland og der kom flere frivillige ind. Ved slutningen af krigen var Waffen-SS vokset til en hær på cirka 600.000 mand fordelt på 39 divisioner.¹⁸

Danmarks situation i 30'erne

I Danmark var det hovedsageligt landbruget der kom til at mærke mest til det amerikanske børskrak i 1929. Overalt skød arbejdsløshedsprocenten op (i 1933 var den på 43,5 %¹⁹), der var utallige tvangsauktioner og adskillige støtteordninger måtte vedtages for at opretholde landbruget, selvom disse forsøg ikke kunne forhindre at arbejdsmarkedet forblev ustabil 1930'erne igennem. Ligesom i andre europæiske nationer ledte denne kombination af økonomiske og sociale problemer til at mange gav den siddende regering (Socialdemokratiet og Det Radikale Venstre med Stauning i spidsen) skylden for situationen og ledte efter alternativer der kunne rette op på det. Dette var ikke blot i form af revolutionære bevægelser, men også fra højrefløjen hvor de Konservative

argumenterede for at udskifte det demokratiske system og erstatte det med en diktatorisk stat, meget inspirerede af deres flirt med de fascistiske regimer i Italien og senere Tyskland.²⁰

Dog lykkedes det ved hjælp af forskellige politiske forlig og kompromiser, herunder Kanslergadeforliget²¹ i 1933, at bevare det demokratiske styre i Danmark.

Der var et mindretal af danske nazister, de fleste organiseret i DNSAP²² under ledelsen af Fritz Clausen, der dog ikke kom til magten efter besættelsen af Danmark som det sås i andre europæiske lande.

Ikke desto mindre var Danmarks udenrigspolitik stærkt påvirket af den store ulmende trussel i syd og regeringen satte sig for at lede en tilpasningspolitik hvor man for alt i verden ville undgå at provokere Hitlers voksende stormagt, der allerede begyndte at vise tænder ved annekteringen af Østrig og Tjekkoslaviet. Denne politik kulminerede i 1939 ved at Danmark indgik en ikke-angrebspagt med Tyskland. Dette forhindrede dog ikke Tyskland i at angribe allerede året efter. Danmark havde efter store nedskæringer i militæret ikke nogen chance for at forsvare sig.²³

Besættelsen af Danmark

I starten af 2. verdenskrig pønsede både Tyskland og England på at sikre sig magten over Norge og Danmark, da de geografisk set lå godt og med store muligheder for de to stormagters flåder og luftværn og ikke mindst på grund af det vigtige jernmalm fra Narvik der skulle bruges til krigsindsatsen.²⁴ Især Norges kystbaser lå i en god position ud mod Atlanterhavet og Beringshavet. Danmark kunne fungere som basis for fly der skulle operere i de nordlige egne. Den 9. april 1939²⁵ angreb Tyskland så Danmark og Norge. Men hvor Norge efter svære kampe blev besejret (og landets eksilregering fra London erklærede krig mod Tyskland), så fastholdte Danmark sin neutralitetspolitik trods besættelsen og dette ville give anledning til megen forvirring og mange problemer, både på daværende tidspunkt og helt op til vores tid.²⁶ Regeringen besluttede sig allerede fra starten for at kapitulere hurtigst muligt for at undgå civile tab og ødelæggelser, og denne beslutning blev nok i nogen grad hjulpet på vej af at der fløj tyske bombefly over København tidligt om morgenen den 9. april. De ville dog ikke bombe den gamle stad, men nøjedes med at smide kopier af det berømte flyveblad ”Opraab” der på gebrokkent dansk informerede befolkningen om at Tyskland angiveligt havde besluttet sig for at beskytte landet fra Englands kommende overgreb mod Danmark.

Det kom til et par tilfældige og formålsløse kampe mod tyskerne i Jylland, hvor enkelte tyske kampvogne blev ødelagte, og få danske soldater mistede livet før regeringen endelig officielt

kapitulerede til den tyske overmagt. Denne hurtige overgivelse uden nogen form for organiseret kamp, som det sås i Norge hvor der blev kæmpet helt frem til juni, vakte afsky og skam internt i det danske militær og mange følte sig svigtede af den danske regering, der lod sig presse til den hurtige kapitulation²⁷. Mens nogle valgte at gå under jorden og blive de første frihedskæmpere, så var andre dele af militæret fascinerede af den tyske hærs effektivitet og orden, der efterhånden overtog hele Europa på meget kort tid.²⁸ Den danske samarbejdspolitik gik straks i gang og da Danmark stadig var præget af stor arbejdsløshed, henviste regeringen mange danske arbejdere (omkring 100.000²⁹) til at rejse til Tyskland, hvor der var stor mangel på arbejdskraft. Dette skyldtes at alle arbejdsduelige tyske mænd var blevet indkaldt til hæren, og da tyskerne begyndte at bygge forsvarsværker i Jylland besluttede regeringen sig for at det skulle være danske entreprenører og arbejdere der skulle stå for arbejdet. Danske frivillige til det tyske militær begyndte at melde sig allerede den 6. maj 1940 og det drejede sig om cirka 500-600 frivillige, hovedsageligt fra det tyske mindretal i Sønderjylland og fra det danske nazistparti. Disse blev samlet i Division Wiking³⁰ sammen med andre frivillige fra Nordeuropa. De deltog i tyskernes lynsejre mod Sovjetunionen 1941, og de fleste troede at krigen hurtigt ville være overstået ligesom det var sket i Vesteuropa. Egentlig hvervning i Danmark begyndte først i efteråret 1940. Det danske nazistparti stod for hvervningen, da de var bedst organiserede med mange kontorer spredt over hele landet. Den 4. juli blev det så bekendtgjort at officer C.P. Kryssing, med den danske regerings billigelse, oprettede Frikorps Danmark som skulle bestå af danske frivillige, der ville kæmpe med tyskerne mod kommunisterne i Sovjetunionen.³¹ Kryssing var ikke selv medlem af nazistpartiet og slet ikke nazist, men han var derimod glødende antikommunist og mente at den største trussel ikke var fascismen, men derimod kommunismen. Det væltede ind med frivillige, men omkring halvdelen blev kasseret på grund af de høje krav der var identiske med kravene til det øvrige Waffen-SS. Frikorps Danmark startede med cirka 900-1200 mand og tallene steg efterhånden som der drypvis kom flere til.³²

Frikorpset var fra starten ment som en national og partipolitisk neutral enhed som ville kæmpe under Dannebrog. Alt dette blev i løbet af krigen ændret og Kryssing blev snøret og fyret mens Frikorpset overgik til det tyske Waffen-SS, hoveddelen under den senere oprettede Division Nordland, som blev opløst i maj 1945 i Berlins gader.

Danskerne i Waffen-SS

Et tilbagevendende spørgsmål der dukker op, når man skal snakke om de danske SS-frivillige er: Hvorfor meldte de sig? Der er ikke ét endegyldigt svar på dette men derimod mange forskellige motiver og bevæggrunde som de forskellige SS-soldater handlede ud fra.

Erik Haaest har i sine to bøger ”Frikorpsfolk”³³ og ”Førrædere”³⁴ interviewet mange tidligere SS-frivillige og spurgt til deres motiver for at melde sig til Frikorps Danmark, og det er der kommet mange svar ud af. De mest gennemgående var følgende:

- De var medlemmer af det danske nazistparti, KU eller på en anden måde højrepolitisk aktive og modstandere af kommunismen.
- Arbejdsløse der i stedet for at søge tysk arbejdstjeneste valgte at gå i dansk militærtjeneste hos Frikorps Danmark for at tjene penge.
- Eventyrere og veteraner fra borgerkrigen i Spanien og Finlandskrigen der ville med for at få nye oplevelser.

Det sidste kan virke lidt uforståeligt for os i dag, men dengang var det noget mere besværligt at komme ud og rejse, især hvis man ikke havde pengene til det og så kunne udenlandsk militærtjeneste være en forholdsvis nem måde at få set verden på³⁵.

Der er lavet mange andre og forskellige undersøgelser om hvem de SS-frivillige var og hvad deres motiver var. En af disse fortællinger er Vilhelm La Cours ”Danmark under besættelsen”³⁶ der karakteriserer de frivillige således:

- Officerer fra den danske hær der meldte sig til tysk krigstjeneste pga. ydmygelsen den 9. april 1940.
- Kriminelle og andre sociale rodløse.
- De dumdristige og eventyrerne der meldte sig til oplevelsernes skyld.

Problemet med mange af disse undersøgelser er at de ikke kun udelukkende ser på de danske frivillige i Waffen-SS, men også dem der var med i Hipo-korpset samt andre terrororganisationer der blev sat ind mod den danske civilbefolkning, og som egentlig ikke har særlig meget at gøre med de danske SS-frivillige, der udelukkende kæmpede på Østfronten.

Gennemsnitsalderen for de frivillige i Frikorps Danmark var på omkring 24,9 år³⁷, der var en del højere end gennemsnitsalderen i andre hære på tidspunktet og 68 %³⁸ af dem der meldte sig til

Frikorps Danmark var fra arbejderklassen. På tidspunktet tilhørte en stor del af befolkningen denne klasse og det er værd at bemærke at det jo lige netop var arbejderne der i 30'erne led størst nød pga. arbejdsløsheden. Det var derfor naturligt for dem at lade sig hverve i håb om at tjene penge, som en del af de frivillige da også giver som forklaring.

22 %³⁹ af de frivillige blev hvervet på en tysk arbejdsplads, da de var i tysk arbejdstjeneste. Dette skyldtes at der var en del hvervepropaganda og mange SS-frivillige kom forbi og holdte foredrag om det at kæmpe på Østfronten.

Hovedparten af de frivillige var nazister og medlemmer af DNSAP, men der var også mange andre der meldte sig af andre årsager. Det kunne være noget som eventyrlyst og for spændingens skyld, det var jo ikke helt tilfældigt at de valgte verdens dengang bedste hær, der vandt sejr efter sejr, noget som de hørte alt om i de tyske ugerevyer. Mange af de frivillige havde også politiske holdninger, der var i den anden ende af den politiske skala, men tilmeldte sig på grundet deres venners indmeldelse, eller at de følte at det var deres pligt at kæmpe for fædrelandet.

Mange har opfattelsen af at SS-soldaterne var hjernevaskede soldater der begik den ene krigsforbrydelse efter den anden, men faktum er nærmere at det var politiske soldater, der fulgte en rabiat ideologi i kampen mod en anden ideologi og det uundgåelige resultat derfor kom til at gå udover en masse uskyldige civile. I de danske SS-frivilliges tilfælde var det i større grad følelsen af at bekæmpe kommunismen og forsvare sit fædreland, der vakte de store nationalistiske følelser, frem for den racebaserede ideologi som dominerede i Tyskland, hvor Hitler og Himmler snakkede for en udryddelseskrig mod undermenneskerne i Øst. Dette understreges yderligere af at meget få frivillige i dag angrer deres handlinger dengang, samt at de kæmpede for tyskerne. Derimod føler de at de gjorde det rigtige for at forsvare Europa og Danmark.

Efterspillet

Netop samarbejdet mellem regeringen og besættelsesmagten er meget problematisk og har været baggrund for stor diskussion lige siden krigen sluttede. Selvom der ikke er nogen tvivl om, at regeringen gav tilladelse til oprettelsen af Frikorps Danmark og billigede den, så foregik der en kovending efter krigen var endt og Folketinget vedtog en lov der med tilbagevirkende kraft ulovliggjorde al form for samarbejde med den tyske besættelsesmagt, herunder krigsdeltagelse på

tysk side, som Frikorps Danmark blev kendt skyldig i. Omkring 3.300 SS-frivillige blev efter krigen idømt straffe, der varierede fra et par måneder til 5-6 års fængsel. Mange af de frivillige fandt dette uforståeligt og følte at de var syndebukke for det skift i stemningen, der forekom i befolkningen efter Tysklands kapitulationen, som også meget nøje hænger sammen med hvornår krigslykken vendte for Tyskland midt i 2. verdenskrig.⁴⁰

Det var fra starten forbudt at hverve danske statsborgere til fremmed militærtjeneste, hvis dette foregik på dansk grund, og de første frivillige var da også fra det tyske mindretal i Slesvig-Holstein. Den senere rekruttering i Danmark foregik meget diskret for at undgå diplomatiske forviklinger, og der var da heller intet krav fra tysk side om at hvervningen skulle foregå officielt. Først efter angrebet på Sovjetunionen i 1941 blev den danske regering bedt om at arrestere navngivne kommunister i landet og derudover udsende en erklæring, hvor Danmark udtalte at de fortsat var neutrale, men derudover støttede Tyskland og håbede på en snarlig sejr. Der var endnu ikke krav om at Danmark skulle stille med en militær styrke, som det sås i andre besatte europæiske lande, dette skete først senere og førte til oprettelsen af Frikorps Danmark og den danske regering erfarede først oprettelsen af dette, da lederen af korpset, C.P. Kryssing og hans næstkommanderende sendte en ansøgning til Krigsministeriet den 29. juni 1941, hvor de søgte om orlov fra det danske militær så de kunne starte et nyt ”*Frikorps mod bolsjevismen*”⁴¹. Ved et regeringsmøde den 2. juli blev de to officerer afskediget, men allerede dagen efter sørgede Scavenius, i samråd med Renthe Fink⁴², at de fik lov til at træde uden for nummer.⁴³ Ikke længe efter fulgte en erklæring fra regeringen, der i de fleste SS-frivilliges mening blev tolket som at regeringen stod bag det nye Frikorps Danmark: *Den danske regering har givet tilladelse til, at faste befalingsmænd af linjen, reserven (forstærkninger) o.l. og hjemsendte værnepligtige (befalingsmænd og menige) fra den danske hær melder sig til Frikorps Danmark. Medlemmer af Frikorpset vil få lønninger m.v. i overensstemmelse med tyske bestemmelser og for deres person og familie være undergivet de almindelige tyske forsorgsbestemmelser.*⁴⁴ Nuancen skulle ligge i at regeringen ikke direkte opfordrede til at danske soldater skulle kæmpe for tyskerne, men derimod at de blot gav tilladelse til det og ikke ville gribe ind på nogen måde. Herudover udsendtes der breve til hæren og flåden om at der ikke måtte ligges hindringer i vejen for de frivillige, og at der skulle være mulighed for at træde uden for nummer, hvilket må betegnes som en anseelig støtte fra regeringens side.

Udover disse erklæringer var der mange forhold der yderligere slørede hvor det officielle Danmark egentlig stod i forhold til de frivillige. Blandt andet blev det tilladt Frikorps Danmark at anvende Statsradiofonien⁴⁵ til deres hvervning, højtstående militærpersoner og politikere var til stede ved

Frikorps Danmarks afrejse og mange andre af deres mindehøjtideligheder. Det blev af de danske SS-frivillige opfattet som, hvis ikke som en komplet acceptering og forståelse for deres handlinger, så i hvert fald noget tilnærmelsesvist tæt på.

Dog var det god kutyme dengang at vigtige militærpersoner og politikere deltog i tyske arrangementer, som del af samarbejdspolitikken, og at den politik der blev ført overfor de frivillige var ikke meget anderledes end denne. For regeringen gjaldt det om at forhindre et tysk krav om at stille den danske hær til rådighed for tyskerne, og i dette spil var de danske SS-frivillige meget brugbare brikker. De meldte sig trods alt frivilligt og det var bedre end at regeringen skulle tvangsudskrive danske soldater til Østfronten.

Tyskerne selv troede heller ikke på at alt var fryd og gammen og internt i SS blev der allerede i juli 1941 advaret imod at den danske regering bevidst prøvede at sabotere hvervningen.⁴⁶

Fra fronten til fængslet

Nogle danske soldater overgav sig til amerikanske og britiske tropper i det vestlige Tyskland samt i Budapest, mens resten blev fanget i Berlin af russerne. Blandt de allierede var der en stor mistro til SS-soldaterne generelt, da de automatisk blev associeret med de SS- vagter der stod for Kz-lejrene, og det kunne derfor være meget farligt at blive afsløret i at være Waffen-SS soldat, da de allierede soldater ikke stod tilbage for selvtægt og der er da også eksempler på krigsforbrydelser imod Waffen-SS soldater.⁴⁷ De tilfangetagne soldater blev interneret i de tidligere Kz-lejre hvor forholdene kun var en smule bedre end for de tidligere fanger, og soldaterne måtte sove udendørs i kulde og modtog meget sparsommelige feltrationer, der lige netop kunne holde dem over sultgrænsen. Dog var forholdene langt bedre end dem man kunne støde på i de russiske fangelejre, som var meget mere primitive og hårde. Fanger blev, uden skelen til deres fysiske tilstand, sat til hårdt strafarbejde i streng kulde og modtog meget lidt mad i dette tidsrum, og som et resultat deraf døde talrige soldater; 56 danske SS-frivillige mistede livet i sovjetiske fangelejre i årene 1942-50.⁴⁸ Hvor de frivillige, der blev holdt fangede i de vestallierede fangelejre blev sendt hjem til Danmark efter få år, beholdte Sovjetunionen de danske krigsfanger i mange år og den sidste blev først hjemsendt i 1956.

Efter befrielsen af Danmark blev de SS-frivillige, der befandt sig i landet straks arresteret af frihedskæmperne sammen med alle andre mistænkte der var blevet registrerede i Centralkartoteket⁴⁹, som indeholdte mellem 40.000 og 250.000 navne, og bestod af både SS-

frivillige, hippo-folk, stikkere og tyskerpiger. De blev herefter interneret i forskellige lejre og fængsler og forholdene her var ikke altid særlig gode. Mange frivillige beretter om overgreb fra frihedskæmpernes side som ikke altid forstod at beskytte de internerede fra den ophidsede befolkning eller sig selv, og der blev arresteret alt for mange hvoraf de fleste var uskyldige og blev løsladt og de fik sjældent en officiel undskyldning der kunne rense deres omdømme i samfundet.

Det er værd at bemærke, at der i alle undersøgelser gøres meget ud af at understrege det ”faktum” at de frivillige på en eller anden måde må have afvejet fra resten af befolkningen, for ellers kunne de formodentlig ikke have fundet på at melde sig til tysk krigstjeneste. Sandheden er dog snarere at det er meget mere svært at bedømme sagen, når man ser på det med vores øjne i nutiden, og at det dengang ikke var tilnærmelsesvis så uforståelig en handling at skulle kæmpe for tyskerne. Mange af de frivillige i interviewene giver udtryk på at de ikke kæmpede for nazisterne, men tålte dem fordi de mente at krigen mod kommunisterne var vigtigere og altafgørende for Europas fremtid⁵⁰.

Selvsamme argument blev f.eks. brugt kort tid efter 2. verdenskrig, ved begyndelsen af den kolde krig. Mange af de SS-frivillige tog da også til genmæle i den periode og argumenterede for deres anti-kommunistiske motiver og deres ord fik da også nogen vind på grund af tidens ånd.

En anden vigtig faktor der taler for denne teori er, at hele Frikorps Danmark var noget utroligt pinligt for det ”officielle” Danmark efter befrielsen hvor alle, ikke mindst politikerne fik meget travlt med at vaske deres hænder og tage afstand fra ethvert samarbejde med nazismen. Faktum er dog at Danmark førte en meget blød samarbejdspolitik med Tyskland, der i visse allierede kredse næsten førte til at Danmark blev betragtet som en tysk allieret⁵¹ og mange af de frivillige tror til den dag i dag, med god ret, på at Frikorps Danmark blev oprettet med den danske regerings billigelse og godkendelse, selvom de efterfølgende har benægtet ethvert kendskab til dette. Men de kan ikke løbe fra at man skal helt tilbage til 1864 for at se tabstal der ligner dem Danmark blev påført under 2. verdenskrig på Østfronten. Ingen civile tab (heller ikke blandt frihedskæmperne) kan måle sig med dette: 12.000 mand meldte sig til Waffen-SS, 6000 af dem gjorde aktiv tjeneste på Østfronten og godt og vel halvdelen af dem faldt dér.⁵²

Retssagerne

På grund af den ophidsede tilstand blandt befolkningen for at få ”landssvigerne” straffet, så var der uden tvivl et urimeligt stort pres på både regeringen og domstolene. Selvom der blev forelagt mange gode argumenter fra de frivilliges advokater og forsvarere, deriblandt det faktum at Frikorps

Danmark var blevet oprettet med den danske regerings godkendelse og at det næppe kunne regnes som forræderi i en tid hvor regeringen ligeledes opfordrede til samarbejde med besættelsesmagten. Disse argumenter blev forkastet med begrundelsen at enhver måtte kunne se at disse opfordringer ikke var alvorligt ment og at regeringen derved handlede under pres.

Mange advokater der blev beskikket for at forsvare de frivillige var heller ikke helt upartiske og handlede ligeledes under påvirkning af det folkelige pres, hvilket kan ses i følgende citat fra en advokat: *Jeg skammer mig over at indrømme det, men det bør vel siges: Vi turde ikke forsvare landssvigerne af vort fulde hjerte. Ved Gud, Frikorps Danmark-folkene blev behandlet uretfærdigt. Alle danske myndigheder havde de haft bag sig, uanset, hvad de høje herrer nu efter krigen fandt ud af. Politikerne ofrede frikorpsfolkene for at redde deres eget skind. [...] men jeg turde ikke forsvare mine klienter, som jeg syntes de burde forsvares. Jeg frygtede, at det skulle gå mig som det var gået flere af mine kolleger. Deres forsvar havde været så ihærdigt, at de selv blev beskyldt for tyskvenlighed.*⁵³

Mange andre, deriblandt rigsdagsmænd, tidligere justitsminister Svenning Rytter, arkitekten Poul Henningsen og udenrigsminister J. Christmas Møller protesterede imod den uretfærdige behandling og pegede på at man ikke kan vedtage love med tilbagevirkende kraft, der dermed vil gøre handlinger ulovlige når de dengang var lovlige. Men ingen ville høre på deres advarsler og protester. Folket var optaget af selvretfærdig hævnlyst.

Blandt dommerne i 1945 er der stor intern uenighed om hvor vidt de danske SS-frivillige kan dømmes og straffes under det nye straffelovstillæg. Ligesom de frivillige selv, mener mange dommere at opstillingen af Frikorpsset blev gjort med regerings billigelse og tilskyndelse, mens andre dommere mener at der var tale om særlige omstændigheder, der gjorde at man ikke blot kan nøjes med at se på det juridiske aspekt og at de første sager må derfor tages hele vejen op til Højesteret.

Her refererer overretssagfører F. Dragsted i sit forsvar af blandt andet Kryssing, til regeringserklæringer og udtalelser fra kongen og hævder at ingen kunne være i tvivl om at de frivilliges handlinger var legitime og i overensstemmelse med dansk lov.

Til det svarer anklageren, at der er forskel på en anvisning og at lade sig hverve. Samt at frikorpsfolkene måtte have vidst hvad befolkningen syntes om deres handlinger. Højesteret afgør derefter, at regeringens udtalelser måtte spille en rolle, men at det stadig var en selvstændig beslutning fra frikorpsfolkene selv og straffen blev derfor sat til 2 år. Dette blev den vejledende praksis for alle efterfølgende domme for deltagelse i Frikorps Danmark.⁵⁴ Undtagelserne er dem der

har medvirket til drab på danske frihedskæmpere og andre grove forbrydelser, de får flere års fængsel og nogle bliver også dødsdømt og henrettet.

I alt 13.521 danskere bliver dømt for landsforræderi, heraf er 6.930 tidligere SS-frivillige, der har kæmpet i Frikorps Danmark eller andre Waffen-SS enheder. I tillæg til dette tal er der 787 mænd, der har deltaget i andre korps der opererede i Danmark.⁵⁵ 2.541 får deres dom i 1945, 4.000 i 1946, 349 i 1947, 39 i 1948 og den sidste i 1949. Straffene varierer fra mellem et par måneders fængsel til 5-6 års fængsel. De frivillige selv hævder til denne dag at de er uskyldige og blot var brikker i et større spil hvor politikerne ofrede dem for at redde deres eget skind. Politikerne selv har uden tvivl været under stort pres fra regeringen og ikke mindst ud fra et ønske om ikke selv at blive stemplede som landsforrædere, og har derfor nok ikke været så retfærdige som de burde have været i sagerne mod de danske SS-frivillige. Det er et meget svært emne at diskutere fordi man ikke bare kan hive noget frem og analysere det, men det hele skal altid ses i et større perspektiv og ud fra tidens ånd som udviklede sig meget forskelligt fra starten af besættelsen til slutningen og befrielsen.

Konklusion

Som det kan udledes fra de mange kilder, der er blevet brugt til tilblivelsen af denne opgave, er konklusionen at oprettelsen af Frikorps Danmark var officiel, og var et bevidst valg fra den danske regerings side. Et valg som må siges at være et uundgåeligt resultat af den glidebane som den danske regering indlod sig på i samarbejde med den tyske besættelsesmagt under 2. verdenskrig. Oprettelsen, opretholdelsen og billigelsen af Frikorps Danmark må derfor anses for at ligge under de samme tidsbestemte og situationsbestemte betingelser, som de efterfølgende retssager lå under for. Netop derfor kan det ikke just påstås, at selvsamme retssager som afviste forsvarernes argumenter, såsom regeringens opfordringer til samarbejde med tyskerne, har en legitimitet i deres domsafsigelser. De danske frivillige blev nemlig idømt hårde straffe ved brug af nye love med tilbagevirkende kraft, som blev lavet for at takke befolkningen og ”de sidste dages hellige”. Frikorps Danmark kunne derfor, rent juridisk set, umuligt have været landsforræderiske som organisation. Men hvorvidt enkelte individer overskred den moralske grænse eller ej, er ikke et juridisk anliggende. Kun hvad overskridelsen af beføjelser angår, såsom mord, magtmisbrug og krigsforbrydelser imod den danske befolkning.

Frikorpset bestod af danske frivillige, der på alle måder var et bredt udsnit af den øvrige danske befolkning, og som valgte at kæmpe imod kommunismen på tysk side, fordi de fulgte deres egen politiske overbevisning. De kan ikke alle stilles til ansvar for de værste nazistiske krigsforbrydelser begået udenfor Danmark af andre. Den danske regerings efterfølgende behandling af de frivillige var stærkt præget af hykleri og frikendelse af sin egen samarbejdspolitik og de danske SS-frivillige kan derfor med rette betegnes som fodfolket, der blev ofret som sydebukke i dette politiske spil, der stadig den dag i dag hjemsøger danmarkshistorien og den politiske debat.

Spørgsmålet om landsforræderi, nationalisme og national identitet er og vil altid være følsomme emner, hvilket var tydeligst i krigens sidste dage i Danmark. Dette blev bevist dengang, og er stadig tydeligt at spore i det nutidige politiske klima i Danmark.

Notehenvvisninger

-
- ¹ Det amerikanske børskrak i 1929
 - ² Christensen, Claus B., m.fl. Under hagekors og Dannebrog: Side 18
 - ³ Davidsen, Leif og Karsten Lindhardt. Østfronten: Side 13
 - ⁴ Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, oprettet i 1920
 - ⁵ <http://www.leksikon.org/art.php?n=1824>
 - ⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Adolf_Hitler
 - ⁷ <http://www.firstworldwar.com/source/versailles.htm>
 - ⁸ Davidsen, Leif og Karsten Lindhardt. Østfronten: Side 22-23
 - ⁹ Schutzstaffel (beskyttelsesstab)
 - ¹⁰ Christensen, Claus B., m.fl. Under hagekors og Dannebrog: Side 53
 - ¹¹ Sturmabteilung (stormdelingen)
 - ¹² Også kendt som ”de lange knives nat”
 - ¹³ Almindelig SS
 - ¹⁴ Christensen, Claus B., m.fl. Under hagekors og Dannebrog: Side 54
 - ¹⁵ Våben-SS men før 1940 hed de: Verfügungstruppen (rådighedstropper)
 - ¹⁶ En del af disse krav blev dog slækket efterhånden som krigen skred frem og der blev mangel på rekrutter
 - ¹⁷ Christensen, Claus B., m.fl. Under hagekors og Dannebrog: Side 56-59
 - ¹⁸ Christensen, Claus B., m.fl. Under hagekors og Dannebrog: Side 57
 - ¹⁹ Christensen, Claus B., m.fl. Under hagekors og Dannebrog: Side 20
 - ²⁰ Christensen, Claus B., m.fl. Under hagekors og Dannebrog: Side 20-21
 - ²¹ Kanslergadeforliget var et forlig mellem regeringen og Venstre og resulterede bl.a. i at kronen blev devalueret if. det engelske pund og øget støtte og fjernelse af skatter til landbruget og de arbejdsløse. (Kilde: Grubb, Ulrik, m.fl. Matador – og vor egen tid: side 36-37)
 - ²² Danmarks Nationalsocialistiske Parti, oprettet i 1930, stod for meget af hvervningen til Frikorps Danmark men spillede ikke nogen stor politisk rolle
 - ²³ Da tyskerne angreb bestod den danske hær af 14.500 mand. (Kilde: http://www.milhist.dk/besattelsen/dkww2/dkww2_dk.htm)
 - ²⁴ Gemzell, Carl-Axel. Angreb mod Nord – Stormagterne og Skandinavien 1939/40: Side 17-19
 - ²⁵ Operation Weserübung
 - ²⁶ Davidsen, Leif og Karsten Lindhardt. Østfronten: Side 20
 - ²⁷ Davidsen, Leif og Karsten Lindhardt. Østfronten: Side 30
 - ²⁸ I maj 1940 begyndte tyskerne deres store operation mod vest hvor de erobrede Holland, Belgien, Luxembourg og Frankrig samt tvang det engelske ekspeditionskorps ud af kontinentet på bare 6 uger.
 - ²⁹ Davidsen, Leif og Karsten Lindhardt. Østfronten: Side 26
 - ³⁰ Wiking var en af de første Waffen-SS divisioner der ved angrebet på Sovjetunionen talte 20.000 mand fra hovedsagligt Nordeuropa og var en af de mest slagkraftige enheder gennem hele krigen. I starten var danskerne i Waffen-SS samlet her.
 - ³¹ Davidsen, Leif og Karsten Lindhardt. Østfronten: Side 47
 - ³² Christensen, Claus B., m.fl. Under hagekors og Dannebrog: Side 491
 - ³³ Haaest, Erik. Frikorpsfolk. Bogans Forlag, 1995.
 - ³⁴ Haaest, Erik. Førrædere – Frikorps Danmark-folk fortæller. Bogans Forlag, 1975.
 - ³⁵ Haaest, Erik. Førrædere – Frikorps Danmark-folk fortæller: side 40.
 - ³⁶ La Cour, Vilhelm. Danmark under Besættelsen – bind 2. Westermann, 1947.
 - ³⁷ Christensen, Claus B., m.fl. Under hagekors og Dannebrog: Side 34
 - ³⁸ Christensen, Claus B., m.fl. Under hagekors og Dannebrog: Side 34
 - ³⁹ Christensen, Claus B., m.fl. Under hagekors og Dannebrog: Side 35
 - ⁴⁰ Christensen, Claus B., m.fl. Under hagekors og Dannebrog: Side 365
 - ⁴¹ Christensen, Claus B., m.fl. Under hagekors og Dannebrog: Side 365, linje 12-13
 - ⁴² Tysk gesandt i de tidlige besættelsesår.
 - ⁴³ Et andet udtryk for at de fik orlov og lovet at de kunne returnere til deres tidligere post og stilling.
 - ⁴⁴ Christensen, Claus B., m.fl. Under hagekors og Dannebrog: Side 365, linje 12-13

⁴⁵ Statsradiofonien var på tidspunktet noget af det eneste der mindede om et landsdækkende medie der rakte ud i alle hjem og det bidrog uden tvivl meget til at befolkningen blev informeret om Frikorps Danmark og den derefter følgende rekruttering.

⁴⁶ Christensen, Claus B., m.fl. Under hagekors og Dannebrog: Side 377

⁴⁷ Christensen, Claus B., m.fl. Under hagekors og Dannebrog: Side 387-88

⁴⁸ Christensen, Claus B., m.fl. Under hagekors og Dannebrog: Side 390

⁴⁹ Centralkartoteket var en liste over navne som Frihedsbevægelsen oprettede og som bestod af potentielle nazi - sympatisører og kollaboratører.

⁵⁰ Christensen, Claus B., m.fl. Under hagekors og Dannebrog: Side 32

⁵¹ Kun en massiv indsats fra udlandsdanskere og de danske frivillige i den allierede handelsflåde forhindrede dette (http://www.milhist.dk/besattelsen/dkww2/dkww2_dk.htm)

⁵² Christensen, Claus B., m.fl. Under hagekors og Dannebrog: Side 492

⁵³ Haaest, Erik. Forrædere – Frikorps Danmark-folk fortæller: Side 124

⁵⁴ Haaest, Erik. Forrædere – Frikorps Danmark-folk fortæller: Side 129

⁵⁵ Haaest, Erik. Forrædere – Frikorps Danmark-folk fortæller: Side 127

Litteraturliste

Bøger:

Christensen, Claus B., m.fl. *Under hagekors og Dannebrog*.
Aschehoug, 1998.

Christiansen, Karl O. *Mandlige landssvigere i Danmark under besættelsen*.
Direktoratet for fængselsvæsenet, 1950.

Dauidsen, Leif og Karsten Lindhardt. *Østfronten*. 2. revideret udg.
Høst, 1999.

Gemzell, Carl-Axel. *Angreb mod Nord – Stormagterne og Skandinavien 1939/40. Fra en samling af Hans Kirchhoff: 1940 – Da Danmark blev besat*.
C.A. Reitzels Bogforlag, 1990.

Grubb, Ulrik, m.fl. *Matador – og vor egen tid*. 1. udgave.
Munksgaard, 1995.

Haaest, Erik. *Frikorpsfolk*.
Bogans Forlag, 1995.

Haaest, Erik. *Forrædere – Frikorps Danmark-folk fortæller*.
Bogans Forlag, 1975.

La Cour, Vilhelm. *Danmark under Besættelsen – bind 2*.
Westermann, 1947.

Hjemmesider:

http://www.milhist.dk/besattelsen/dkww2/dkww2_dk.htm (8/2/2005)

<http://www.leksikon.org/art.php?n=1824> (7/2/2005)

http://en.wikipedia.org/wiki/Adolf_Hitler (7/2/2005)

<http://www.firstworldwar.com/source/versailles.htm> (7/2/2005)